

OUDE CIJNZEN MUNTEN EN MATEN

J. VERBESSELT

Overdruk uit : "Eigen Schoon en De Brabander",
XXXVIIIe jg., (1955), nr. 5 - 6, blz. 177 - 188;
nr 7 - 8, blz. 281 - 292.

Wettelijk depot : D/1993/0675/2.

Uitgeverij FAMILIA ET PATRIA

Iepersestraat 99
8800 Roeselare
Tel. (051) 21 19 59

Brugsesteenweg 145
8800 Roeselare
Tel. (051) 22 72 88

Oude cijzen, munten en maten

Het is voorwaar reeds meermaals, aan al wie zich met plaatselijke geschiedenis bezig houdt, opgevallen dat het moeilijk is wegwijs te geraken in de doolhof van cijzen allerhande, oude munten en maten bij het lezen van archief.

Het toeval bracht ons op het spoor van een oud cijnsboekje uit de 18e eeuw, genaamd « *Den schat der cheynsen* », uitgegeven te Brussel en nadien herdrukt te Leuven bij P. Corbeels « opden hoek van de groote Markt » rond 1745. De opsteller zelf ging toen reeds te rade bij een oudere uitgave van 1689, waarin o.a. gezegd wordt : « geextraheert soo uyt de manuscripten van wylen *Adriaen van Thienen* alias *Vosken*, gestorven van omtrent hondert jaren, als uyt andere oude boecken, uytgegeven door G.D.L.A. ». Dit brengt ons tot de tweede helft van de 16e eeuw.

De schrijver verklaart in zijn inleiding dat hij het boekje heeft samengesteld en aanzienlijk vermeerderd om te gemoet te komen aan de wens van vele cijnsheffers, die reeds toen niet goed meer wijs werden uit de diverse cijzen en munten. Ingevolge de opeenvolgende muntontwaardingen, de grote diversiteit van munten en maten kenden zij er, in de 17e en 18e eeuw, de juiste betekenis en waarde niet meer van en zochten zij evenals wij nu hun toevlucht tot « zeker tractaet van cheynsen ». « Ende hebben bovendien goed gevonden van daer bij te voegen eenen liste van alle de ponden, schellingen, deniers ende andere generale specien van cheynsen, die in dit boexken, zijn begrepen, opdat den lezer iets nodig hebbende hetzelfde daerdoor aenstonds ende met meer gemak zoude vinden ».

Het meest interessante deel van « den Schat der cheynsen » handelt over « de dinsten ende servituten buyten Loven », en « Heerelycke landtcheynsen, rechten, usantien, etc. » en « van gichtdragers, groote gichten, peerdskeuren, etc. ».

Dit bracht er ons toe deze verscheidene oude rechten en cijzen in verband te brengen met een recente studie van Prof. F. Ganshof over de oude domeinen (1). Hierin geeft schrijver een uiteenzetting over de structuur, uitbating, de bewoners, de rechtstoestand en verplichtingen van de onderhorigen van het domein tijdens de vroege middeleeuwen, d.i. in de 7e, 8e en 9e eeuw.

Wij zullen niet beweren dat de bijzondere cijnsen in « den Schat der cheynsen » alle teruggaan tot die periode; doch een zaak menen wij wel als vaststaande te mogen vooropzetten, nl. dat de zeer bijzondere cijnsen, in het tractaat vermeld als in de 16e en 17e eeuw reeds duistere benamingen, waarvan de meeste reeds toen de oorsprong en rechtswaarde

(1) F.L. GANSHOF, Grondbezit en gronduitbating tijdens de vroege middeleeuwen in het Noorden van het Frankisch Rijk en meer bepaald in Taxandrië. *Brabants Heem*, Jg. VI, 1954, blz. 3-19.

niet meer kenden, alle teruggaan tot de tijd van de domaniale uitbating, d.i. ten laatste tot het einde van de 11e eeuw. Bovendien menen wij te kunnen vooropzetten dat ze tot een veel vroegere periode teruggaan, wanneer wij de hier bedoelde cijnzen in het kader van hun respectievelijk domein zullen geplaatst hebben, o.a. van het domein van Sint-Geertruide te Lennik, Wambeek en Gooik, dat een zeer traditioneel karakter vertoont, en van dit van Sint-Pieters-Leeuw, waarvan wij een oorkonde bezitten uit de 10e eeuw.

Men onderscheidt, sinds de Frankische landname het bestaan van drie typen van grondbezit; het kleine, het middelgroot en het zeer groot grondbezit. De twee laatste typen zijn wel uit de laatste tijd van de Romeinse overheersing tot ons gekomen en ontwikkelden zich tijdens de Merovingers immer in die richting. Dit zijn de buitengewoon grote *patrimonia* van de rijksaristocratie en de grote abdijen, van Nijvel, Gent, Lobbes, Sint-Bertijns, Corbie, enz. Zulk patrimonium bestond doorgaans uit een complex van domeinen, verspreid over verschillende gouwen van het rijk. Nemen wij Nijvel als voorbeeld. De abdijs had domeinen rondom Nijvel, Lennik, in Zeeland, aan de Rijn, in de Aisne- en Oise-gouw, enz. Elk van deze domeinen werd bovendien onderverdeeld in een aantal kleinere domeinen, *villae* genoemd, die een of meer van onze hedendaagse gemeenten omvatten. Nemen wij de groep, die de oorkonden van de abdijs van Nijvel doorgaans « *le groupe thiois* » of meer bepaald « *de prebende van Brabant* » noemen. Het centrum was Lennik, dat zelf onderverdeeld moet worden in St-Kwintens- en St-Martens-Lennik; waarvan bovendien Gaasbeek en O. L. Vr.-Lombeek afgescheiden werden. Wambeek vormde een ander domein, dat uit « *de drie prochien* » van Wambeek, Ternat en St-Katherina-Lombeek zal bestaan. Daarnaast hadden wij nog Gooik, dat een domein op zichzelf vormde, maar steeds tot de vaste kern van Lennik bleef behoren. Verder hadden wij in ditzelfde gewest nog Pepingen, Leerbeek en Meerbeek. Op verdere afstand vernoemen wij Etterbeek, Brussel, St-Geertruide-Machelen, Sterrebeek en Zaventem. Stellen wij ons echter niet voor dat elk van deze plaatsen uit dien hoofde uitsluitend aan St-Geertruide van Nijvel behoorde. Voor Brussel is dit zeer klaar. Nog andere grote abdijen of rijksgroten konden in eenzelfde plaats grondbezit hebben. Dit is o.a. het geval te Heembeek waar wij, in de vroege middeleeuwen, én een abdijs van St-Vaast uit Atrecht en een abdijs van St-Cornelismunster nabij Aken als domeinheren te zamen vinden. Het domein mag derhalve niet opgevat worden als een *statische* entiteit. Ook hier gebeurde de wisselwerking, nu eens in de richting van verkaveling, dan eens van samensmelting, volgens de aard van de grondbezitter zelf. Het meest statische en traditionele element tot in de 11e en 12e eeuw is de grote merovingische of carolingische abdijs.

Een domein kan als volgt bepaald worden : « het domein is een grote uitbating, waaraan een zeker aantal werkkrachten gehecht zijn, die aan de heer in een zekere mate ondergeschikt zijn en door hun werk of door andere prestaties er toe bijdragen het goed van den heer renderend te maken » (2). Een koninklijk domein noemt men gewoonlijk *villa regia* of *fiscus*, zelfs wanneer het in kerkelijk bezit is overgegaan. Doorgaans gaat het hier over een complex van domeinen, waarvan het *palatium*, paleis of palts, het residentieoord of centrum is.

Een *villa* bestond gewoonlijk uit twee fracties, de eerste die rechtstreeks *door* of *voor* de heer werd uitgebaat en een tweede, verdeeld in kleine onrechtstreekse uitbatingen. Goed gekende voorbeelden zijn o.a. de tweeledige villae van de abdij van Saint-Germain-des-Prés nabij Parijs (3), de *fiscus* van Annappes nabij Rijsel (4), het tweeledig domein van de St-Pieters-abdij van Gent te Gent (5).

Het deel dat rechtstreeks werd uitgebaat en waarvan de productie volledig naar de heer of de kloostergemeenschap ging, noemde men in de IXe eeuw de *terra indomincata*, ook de *mansus indomincatus*, door vele hedendaagse geschiedschrijvers de « *reserve* » genoemd. De Duitse historici gebruiken het woord : *Hof*, de Nederlandse « *vroonhofland* », afgeleid van *vroonhof*, het hof van de *vroon* of heer (*dominus*), het centrum van de uitbating. De latijnse benaming in de oorkonden uit die tijd is *curtis* of *curtis dominica*.

In de latere oorkonden van de abdij van Nijvel, met betrekking tot het complex van domeinen rondom Lennik, komen voortdurend de bestanddelen *vroon*, *vroonhof*, *hof*, *curtis*, *court* voor. Het *vroontcoren* is een belangrijke cijns, waarvan « den Schat der cheynsen » gewaagt en die tot in de 16e eeuw geregeld voorkomt in de cijnsboeken van het Land van Gaasbeek en de abdij van Nijvel. Het *Vroonhof* is een gekende plaatsnaam. *Hof* vinden wij terug in *de Hofjongherie*, die de ganse « *prebende van Brabant* » of *de reserve* van de abdij van Nijvel, ongeveer 1900 bunder groot, samenbundelt. De gelijk-luidende waalse benaming voor hetzelfde domeinencomplex is: *coursverrie*, *courserie* (6).

(2) F.L. Ganshof, o.c., p. 4.

(3) Polyptyque de l'abbé Irminon ou dénombrement des manses, des serfs et des revenus de l'abbaye de St. Germain-des-Prés, uitg. door B. GUERARD, Parijs, 1844, 2d.; ook de uitgave van A. Longnon, Parijs, 1886-1895, 2d.

(4) P. GRIERSON, The identity of the unnamed fiscs in the Brevia exempla, RBPH., t. XVIII, 1939.

(5) F.L. Ganshof, o.c., blz. 6-9. *Idem*, Le domaine gantois de l'abbaye de Saint-Pierre-au-Mont-Blandin à l'époque carolingienne, RBPH, t. XXVI, 1948.

(6) Zie hierover meer in onze studie, die weldra in dit tijdschrift zal verschijnen over het Domein van Lennik. Ook Dr. J. Lindemans heeft over de Hofjongerie een belangrijke bijdrage klaar. Zie eveneens J. Hoebanx, L'abbaye de Nivelles des origines jusqu'au XIVe siècle, ARB, cl. lettres, mémoires in-8, t. XLVI, 1952.

Dit komt ook overeen met de *terra salaricia, la réserve seigneuriale* door P. Bonenfant genoemd (7), in het domein van Angela te St-Pieters-Leeuw, *Sala, sele* zijn dezelfde woorden voor hof.

Het hof omvatte de stallingen, schuren, enz. evenals de woning van de beheerder van het domein, de *maior* of *villicus*. In de buurt bevonden zich de woningen van de dienaren, aan het domein gehecht. Ditzelfde type van uitbating bestaat nog heden in Noord-Duitsland.

Het eerste bestanddeel van *het hof* of de *reserve* bestond uit het complex van *kouters*, het oudste en voornaamste bouwland van het domein. Daarnaast hadden wij de weiden, meersen of beemden en het gemeenschappelijk bos, wellicht ook enkele wijngaarden.

Het tweede deel van het domein droeg slechts onrechtstreeks bij tot het inkomen van de heer. Het bestond uit kleine uitbatingen, die van de heer of de abdijs in *tenure* werden gehouden. Met *tenure* wordt een zekere hoeveelheid grond bedoeld, voor een zeer lange termijn of voor de duur van zijn leven, gehouden door een persoon, die er geen eigenaar van is, maar er het volle gebruik en het genot van heeft. Schrijver beweert dat wij voor het woord *tenure* geen Nederlands woord bezitten. De Duitsers gebruiken *die Leihe*. Het is zoveel als het *erf, erve, gheleghe*, die in latere tijden gangbaar zijn. Er waren zeer uiteenlopende typen van *erven*. Het domaniale *erf* wordt in de oorkonden meestal *mansus*, ook *colonia, colonica, factus*, en *huba* genoemd volgens de streken, waarin ze gelegen zijn. Een *mansus* is een stuk grond of een complex van stukken grond, verschillend van grootte volgens de streken. Bij ons gaat het er gewoonlijk om 12 bunder of $\pm$ 16 ha. Een *mansus* werd soms door meer dan een gezin van grondgebruikers gehouden; maar eenzelfde gezin kon ook twee *mansi houden*, zoals het ook een halve of een kwart *mansus* kon uitbaten. De *mansus* bestond gewoonlijk uit goed akkerland, maar soms ook uit weiden, meersen, wijngaard of bos.

Schrijver zegt ook hiervoor geen bepaald Nederlands woord te bezitten. Velen gebruiken « *terra mansionaria* » voor een complex van *tenures*. Nederlandse historici schrijven « *hoeveland* » in tegenstelling met *vroonhof*. Nochtans blijken wij wel een zeer bepaald oud Nederlands woord te bezitten, nl. « *de Hovelie* ». Inderdaad in de oudste cijnsboeken van de abdijen van Nijvel en Vorst met betrekking tot het oude domein van Lennik en omgeving ontmoet men doorlopend het woord « *hovellie* ». Dit woord is ouder dan de 14e eeuw, daar de cijnsheffers reeds op dat ogenblik de juiste betekenis ervan schijnen vergeten te zijn en het nodig achten er een verklaring bij te voegen, wat voor de andere cijnsen onnodig

(7) P. BONENFANT. La notice de donation du Domaine de Leeuw, RBPH., t. XIV, 1935, blz. 785.

bleek. La
was de j
vervange
geschrev
enz. Daa
te voege
opmaken
abdijen.

Om
zoek inge
cijnsboek
afzonder
hoofding
Ophem;
streete;
ste cijns
die Ever
midden v
« *Dit es*
hovellie v
es de ho

Al
gelegen
tens-Len
voorts z
abdijs va
Wezema
de oude
Leuven e
Het gede
van Aa e
van de a
opzoekin
de abdijs
uit de h
laatste z

Dat
reeds ze
zetter v
om een
duidde.
hovellie
er aan
ende ele
ii capun
bunder

(8)
(9)
(10)

bleek. Later, op het einde van de 15e eeuw en in de 16e eeuw, was de juiste betekenis blijkbaar reeds zoek. Het woord werd vervangen door « *volle schout* », soms foutief « *bolle schout* » geschreven, o.a. in « *den Schat der Cheynsen* », *halve schout*, enz. Daarenboven diende men er een meer uitgebreide nota bij te voegen voor nadere verklaring. Dit konden wij voldoende opmaken uit de verscheidene cijnsboeken van voornoemde abdijen.

Om die reden hebben wij ook een meer uitgebreid onderzoek ingesteld naar de betekenis van het woord *hovelië*. In het cijnsboek van de abdij van Vorst van 1359-1361 wordt een afzonderlijk hoofdstuk besteed aan « *die hovelien* ». Onder de hoofding « *Dit sijn die hovelien* » vinden wij : *de hovelië van Ophem*; *de hovelië van Bullenberge*; *de hovelië van Overstreete*; *de hovelië van nedersten overstreete* (8). In het oudste cijnsboek van Kruikenburg geheten : « *Dit sijn de goede die Everaert tserclaes heeft in dlant van Gaesbeke* », uit het midden van de 14e eeuw, worden volgende *hoveliën* vernoemd : « *Dit es de berkenhovelië*; *Dit es Knovels hovelië*; *Dit es de hovelië van hoensem*; *Dit es de hovelië van bullenberghe*; *Dit es de hovelië opt hoevelt* » (9).

Al de in deze twee cijnsboeken vermelde *hoveliën* zijn gelegen in eenzelfde gebied, zich uitstrekkend onder St-Martens-Lennik, Schepdaal, Wambeek en Ternat en komen voorts zowel het deel van Everaert 't Serclaes als dit van de abdij van Vorst van het belangrijk goed dat de heren van Wezemaal zich hadden weten aan te schaffen ten nadele van de oude abdij van Nijvel door bemiddeling van de graven van Leuven en hertogen van Brabant in de 11e en 12e eeuw (10). Het gedeelte dat voornoemde heren van Wezemaal, de heren van Aa en Lennik en de hertogen van Brabant aan het beheer van de abdij van Nijvel hadden onttrokken, werd volgens onze opzoekingen niet genomen uit de *reserve* van het domein van de abdij van Nijvel te Lennik, Wambeek en Gooik, maar wel uit de heiden, wastines, bossen en *tenures* of *mansi*. Deze laatste zijn de bovengenoemde *hoveliën*.

Dat deze zgn. *hoveliën* zeer oud moeten zij, zoals wij reeds zegden, blijkt uit de noodzakelijkheid, die de voortzetter van het cijnsboek van de abdij van Vorst ondervond, om een nadere verklaring te geven van wat een *hovelië* beduidde. Inderdaad, achteraan de opsomming van al de *hoveliën*, voegt de voortzetter of aanvuller van het cijnsboek er aan toe : « *Een gheheele hovelië es groot XII buendere, ende elck XII buendere gheven VIII st. nuwe, I sister terwe, ii capune*. Dit beduidt dat elke *hovelië* een entiteit van 12 bunder is, hetgeen duidelijk overeenstemt met de grootte van

(8) RA.KA., abdij Vorst, nr 7100 f°. 97v.-70r.

(9) RA., Schepengriffie arrond. Brussel, Wambeek, nr 9919.

(10) A. Wauters, *Env.*, t. I, p. 232, 252, 400-403.

een gewone *mansus* in onze streken. Hier in het desbetreffende geval rekent men niet met bunders of dagwanden, maar met *hovelie* of *mansus*. Een duidelijker bewijs konden wij niet vinden. Dit wordt nog klaarder omschreven in een tekst van het einde van de 15e eeuw. « Wouter vanden Winckele voere Godeverde vanden Winckele vander hovelie schoude van Ophem, staende te halven schouwe V 1/2 buenre lants, daer af de XII buenre maken de hovelie. Ende gheven tjaers de selve XII buenre of hovelie te halven schoude staende iiii st. lovens, ii veertelen terwe ende 1 capune. De selve Wouter vore Godeveerde vs. vanden hovelie van Overstreete, staende te vollen of geheelen schoude, 1 buenre lants, daer af de hovelie maect elc buenre ende duplicaet vanden gelde, terwen ende capunen voirs. » (11).

Later in de 16e eeuw, rond 1570, spreekt men nog wel van *hovelie*, doch meestal gaat het over « *halve of volle schoud* » (12). Het woord *hovelie* en zijn betekenis wordt alsdan zo zeldzaam, dat men het nodig acht het in een bijzonder tractaat, zoals « de Schat der Cheynsen » op te nemen, om er een verklaring van te geven. Dit werd nodig, daar onder de hoofding *hovelie* of *volle of halve schoud* een ganse reeks van cijnsplichtigen worden vermeld, waarvan de ene 1 bunder, de andere een half bunder, verscheidene dagwanden tot een half dagwand en zoveel roeden hield, op gelijke wijze als de gewone cijnshouders, en dat een *hovelie* niet altijd meer overeenstemde met 12 b. of de helft ervan.

Wanneer wij deze verschillende hovelien, die een onderling verband hebben, plaatsen in het kader van het domein van de abdij van Nijvel te Lennik en omgeving, stellen wij vast dat het hier gaat om een aantal *mansi* of *tenures*, die oorspronkelijk deel uitmaakten van het ene grote domein van Lennik, dat zich uitstreckte over de beide Lenniken, Schepdaal, Gaasbeek, O.-L.-Vr.-Lombeek, Wambeek, Ternat en St-Katherina-Lombeek met een stuk van St-Martens-Bodegem. De *Hofhongerij* of beter *Hofjongerij*, waarover verder in « den Schat der Cheynsen » zal gesproken worden, vormde er met ruim 1900 b. 'sheren reserve; de *hovelien* zijn de onrechtstreekse uitbatingscentra of *tenures*; daarrond hebben wij nog de weiden en meersen (*prata et pascua*), de *wastines* of heiden en de bossen.

Welke waren de verplichtingen of tegenprestaties van de houders van « *hovelien* » in ruil voor de gebruiksrechten, die hen gewoonlijk werden toegestaan in de weiden en in het bos van de *reserve*, nl. het vee te laten grazen, de varkens in het bos op eikelen te laten peisteren, hout op te rapen of te hakken? Deze bestonden in vaste leveringen en werkpresta-

(11) RA.KA., Schepengriffie Brussel, Wambeek, nr 9919, bijgevoegd papier in het register.

(12) RA.KA., nr 1574, f. 27.

ties. Zoal hebben g
nieuwe in
dat bene
de beste
digd war
akkerlan
naamste
pachtersg
waren ze
nen, eiere

De r
lend zijn
vrije gro
zelfbesch
waaronde
casati, ha
al deze
Cheynser
heer te n
sulck we
volgt ».
ingerdag
werkdach
Zij zijn c
over voor

Dit
verplicht
Zulks is
bergen, n
lijk versc
ten; de
sainteurs
ingenuei)
solivagi,
verbonde

Een

zullen di

Ove

notitia de

het jaar

Wij geve

de woord

zijn.

Ang

ten tijde

785 en 3

domein,

breed, sa

mede de

— en al

ties. Zoals wij in de vermelde teksten betreffende de *hoveliën* hebben gelezen, bedroeg het een vast bedrag van 8 stuivers nieuwe in geld, één suster tarwe en twee kapuinen. Dit beduidt dat benevens een proportioneel vrij hoog bedrag aan geld, de beste voortbrengselen zoals tarwe en kapuinen, verschuldigd waren. Vergeten wij niet dat de *hoveliën* steeds op goed akkerland terugslaan, waar te midden in wij later de voornaamste pachthoven van Lennik en omgeving, met de oudste pachtersgeslachten, terugvinden. Nog andere vaste leveringen waren zekere hoeveelheden bier (*siclae*), brood, vlas, kapuinen, eieren, koren, haver, gerst, houten palen, enz.

De rechtstoestand van de onderhorigen kon zeer verschillend zijn in de verscheidene domeinen. Men vindt er volledig vrije grondgebruikers (*ingenui*); halfvrijen, wier recht van zelfbeschikking beperkt was (*coloni, leti*); en lijfeigenen, waaronder de zgn. lijfeigenen die een *hovelië* hielden (*servi casati, hagastaldi* en *solivagi*). In vele oude domeinen waren al deze lieden verplicht tot herendiensten. « Den Schat der Cheynsen » zegt dat zulke lieden gehouden waren « voor den heer te moeten assisteren oft dienen eenen ganschen dach in sulck werck oft met sulcke instrumenten oft getouwe als hier volght ». Deze prestaties zijn o.a. : een jaerdagh, hoydagh, ingerdagh, houtdagh, beekdagh, spaydach, mesdagh, rijdagh, werkdach, snydach, syckeldach, maydach, richtdagh, enz. Zij zijn onderworpen aan de *peertskeur, hoykeur*, enz., waarover voorgenoemd tractaat meer uitleg verstrekt.

Dit toont aan dat in sommige gewesten deze heerlijke verplichtingen langer bestaan hebben dan velen vermoeden. Zulks is ook het geval o.a. te St-Pieters-Leeuw en te Grimbergen, met de sociale klassen, waar nog lange tijd een merkelijk verschil heeft bestaan tussen de *meiseniers* en de *cozzaten*; de eerste de afstammelingen van de vrijgewijden (*les sainteurs*) van Sint-Pieter en van de vrije grondgebruikers (*de ingenui*); tegenover de tweede, de afstammelingen van de *solivagi, hagastaldi*, de lijfeigenen zonder tenure, rechtstreeks verbonden aan 's heren domeinreserve.

Een paar voorbeelden uit St-Pieters-Leeuw en Lennik zullen dit al beter illustreren.

Over het domein van Leeuw bezitten wij een belangrijke notitia door Prof. P. B o n e f a n t gedagtekend van rondom het jaar 1000, maar opgesteld volgens veel oudere gegevens. Wij geven er hier de voornaamste punten van en onderlijnen de woorden, die in het kader van onze uiteenzetting van belang zijn.

Angela, een dame van edele afkomst in Brabant schonk ten tijde van *Hildibaldus*, aartsbisschop van Keulen (tussen 785 en 3 Sept. 819) aan Sint-Pieter van Keulen een *allodiaal domein*, te Leeuw gelegen, zeven mijlen lang op een mijl breed, samen met de moederkerk en zeven dochterkerken, alsmede de *terra salaricia* of 's heren reserve — het vronhofland — en al het nodige voor de uitbating ervan.

Van meet af aan blijkt het domein van Leeuw goed georganiseerd, zo op wereldlijk als kerkelijk gebied. Wij zullen ons niet ophouden bij de betwisting omtrent de uitgestrektheid, die zeven maal langer is dan breed, noch bij de kerkelijke indeling. Stellen wij vooraf vast dat het er om een vrij goed gaat, tot het patrimonium van de edele dame behorend en dat het verdeeld is in : 1. een reserve door en voor de heer uit te baten door de lijfeigenen, de *solivagi*, de latere *cossaten*, *qui ea parte domini terram non habent*; 2. *mansi*, waarvan een niet bepaald aantal *hoveliën* zijn en zeven *serviles*.

Over de grootte van 's heren reserve wordt niets medegedeeld, wel over de wijze van uitbating. Naast de lijfeigenen rechtstreeks aan de reserve verbonden, o.a. de *solivagi*, die een cijns per hoofd moeten betalen, komen ook de *mansionarii*, of het nu vrije grondgebruikers zijn (*ingenui*, *meiseniers*), half vrije (*mancipia*) of lijfeigenen, die een tenure houden (*mansi serviles tenentes*, *cossaten*), door wel onschreven werkprestaties of vergoedingen er voor.

Wij kunnen ons de zaken best aldus voorstellen. De heer of zijn beheerder beschikt over een aantal aan zijn hof rechtstreeks verbonden werkkrachten, zo mannen als vrouwen (meiden) om het gewoon dagelijks werk zo binnen als buiten huis op de landerijen, de weiden, de meersen, heiden en bossen te verrichten. Doch ten tijde van veel werk, wanneer zijn eigen personeel niet volstaat, in bepaalde seizoenen en oogstdagen, mag hij de hulp inroepen van de houders van de *tenures*, *hoveliën*, *mansi*, die verplicht zijn hoodagen, maaidagen, houdagen, ingerdagen, enz. te presteren, uit hoofde van hun hoveliën en rechten in de gemeenschappelijke weiden, meersen, heiden en bossen, waar zij hun koeien, schapen, varkens, enz. mogen laten grazen, enz.

Dit alles wordt in de *donatio Angelae* nader omschreven. Wij vermelden de karweien van vervoer van granen voor de heer tot aan de brug *sancte Othele* te Brussel, de karweien van molenstenen te gaan halen, enz. Verder waren zij tot militiedienst verplicht, gehouden de drie gouddagen van het jaar bij te wonen, enz.

Van de in de *donatio* opgesomde prestaties zijn later nog de cijnsen van « *hautevene* » en « *broeckevene* » overgebleven, die in « Den Schat der Cheynsen » nog worden vermeld volgens de cijnsboeken van Gaasbeek van 1570 en volgende jaren (13).

(13) Hierin lezen wij o.a. anno 1570 : « Item diversche persoenen die jaerlycx schuldich syn ten termyne van kersmisse twee hondert vyff mudde ende een halff veertele *broeckevenen*, die beloeven te acht schillinghen, ses penninghen 't sistere.

Item diversche persoenen die jaerlycx schuldich syn te kersmisse achtthien mudden, vier susteren, dry veertelen, tsendendeel veertels ende vierendeel *houtevene*, clyne maete, daerof de vijff susteren maecken vier susteren groete maete.

Wat
cijnsen, di
1 mudde l
eieren, da
heten. Zul
bracht in
hetzelfde a

Wat
gaat om te
het aantal
wordt het
ze wel te c

Over
geredetwis
zondere et
de *meisen*
en aangete
lende ekor
dit onders
eeuw, men
toestanden
zijds ook c
scheid ge
cossaten.

Hoe l
mag blijke
1570 (14)
het volgen

Outfa

Is te
bancke va
men plach
deghene, c
heeren ho
bachout er
Ende degh
die syn ja
gers gewa
daer te l
gewoenlyc
stuyvers e
midts de
lenvlechter
mayen, ho
daerof nie

Item n
ende twee
R.A.K.
(14)
(15)

Wat de *mansi* of *tenures* betreft is het duidelijk uit de cijzen, die er worden op geheven door de heer, nl. 5 solidi, 1 mudde haver, een kapuin (voor het recht hout te rapen) en 7 eieren, dat het hier gaat om de *mansi* te Lennik *hoveliën* geheten. Zulke mansus kon ook in twee gedeeld worden en bracht in dit geval slechts de helft op voor de heer. Dit is hetzelfde als de *volle* en de *halve schoud* van de hovelie.

Wat de *mansi serviles* betreft is het duidelijk dat het hier gaat om tenures door half vrije of lijfeigenen gehouden. Waar het aantal voor de eerste soort *mansi* niet aangegeven wordt, wordt het aantal wel bepaald voor de tweede reeks, ten einde ze wel te onderscheiden van de andere.

Over de *solivagi* — cossaten — werd reeds heel wat geredetwist, A. Wauters en G. Desmarez zagen er een bijzondere ethnische groep van mensen in, in tegenstelling met de *meiseniers* van Leeuw. P. Bonenfant heeft zulks weerlegd en aangetoond dat het hier gaat om mensen met een verschillende economische en rechtstoestand. Waar hij beweert dat dit onderscheid niet hoger zou opgaan dan de 11e en 12e eeuw, menen wij dat de *donatio* zelf enerzijds op veel oudere toestanden terugslaat, zoals schrijver het toegeeft, maar anderzijds ook op recentere. In dien zin moet er dan ook een onderscheid gemaakt worden wat betreft de *meiseniers* en de *cossaten*.

Hoe laat hiervan resten zijn gebleven in de cijnsboeken mag blijken uit het cijnsboek van de heer van Gaasbeek in 1570 (14), waarin wij over de *cossaten* en de karweien nog het volgende lezen :

Outfanck van crawwaijen onder de bancke van Leeuw

Is te wetene datter diversche persoenen syn binnen de bancke van Leeuw, die *cossaeten* genaemt syn, de welke men plach by de weth aldaer te stellen op *crawayen*. Ende deghene, die waghens ende peerden houden, moeten myns vs. heeren hoy, gewassen opden bempt geheeten d'elst, syn bachout ende syns casteleyns op het slot van Gaesbeeck vuren. Ende deghene die gheen peerden, noch waeghens en houden, die syn jaerlycx schuldich te gaen maeyen ende hoyen het gers gewassen op den vs. bempt. Ende bovendien soe plaghen daer te leveren thien oft elf *crawayen*, daervoere men gewoonlyck was van elcken te ontfanghen te Bamisse acht stuyvers eens. De welke nu tot cleyn getalle gecomen syn, midts de meyseneerderscappen. Ende hebben oock de *meulenvlechtters* (15) den meestendeel vande *cossaetten* doen mayen, hoyen ende *crawayen*, soe dat desen rentmeester daerof niet meer en ontfanghe en heeft. »

Item noch van diversche persoenen... ses susteren, dry veertelen ende twee derdendeel veertels *houtevene* groete maete ».

RA.KA., nr 1754, f° 27. — *Evene* : haver.

(14) RA.KA., nr 1754, abdij v. Nijvel.

(15) *Molenslagher*, molenmeester : opzichter op de molens.

Het tweede voorbeeld is het grote domein van Lennik en omgeving. Hier hebben wij te doen met een zeer oud domein uit het patrimonium van Sint Geertruide zelf. Over de indeling ervan bezitten wij geen oorkonde zoals te Leeuw. Onze gegevens berusten op latere stukken. Het omvatte de twee Lenniken, Gaasbeek, O.-L.-Vrouw-Lombeek en Schepdaal, te zamen een oppervlakte van 4027 b.

Het domein was verdeeld in een rechtstreeks door en voor de abdij van Nijvel uitgebaat deel of de *reserve* met het vronhof en een onderdeel verdeeld in *tenures*, *mansi*, *hoveliën*, *cijns-* of *hoeveland*, gehouden door vrije of half vrije uitbaters. Van al deze landen, weiden, meersen en bossen binnen het domein gelegen werd in latere tijden naar gelang de rechtstoestand van de grond een verschillende cijns geheven en waarvan in « *den Schat der Cheynsen* » nog sporen worden gevonden.

In de 12e en 13e eeuw onderging het domein van Lennik een grondige verandering door toedoen van de evoluerende economische en politieke omstandigheden, die enerzijds een andere wijze van uitbating — een onrechtstreekse — medebrachten en anderzijds de verbrokkeling en de hergroepering van het oude domein bewerkten. Dit laatste geschiedde door toedoen van de hertogen van Brabant, de plaatselijke advocati, de heren van Lennik en later van Aa kasteleinen van Brussel en de heren van Wezemaal, de maarschalcken van Brabant, die zich eveneens in de andere domeinen van de abdij van Nijvel te Gooik, Wambeek, Ternat, Lombeek hadden vastgezet (16). Zo gingen deze heren op hun beurt verscheidene cijnsrechten eisen, die in feite alle van het oude domein van Nijvel afkomstig waren. Het is langs dit kanaal dat wij iets konden vernemen over de organisatie van het oude domein van Lennik.

Vooreerst is daar de reserve. Wat gewerd hiervan? Deze reserve vinden wij terug in de 14e eeuwse *Hofhongerij*, later de *pastes*, het *pastland* of nog de *courserverie* of *courserie* van Lennik geworden. Reeds vroeg was men er de oorsprong van vergeten en in « *Den Schat der Cheynsen* » blijkt het reeds een duistere benaming geworden. K. Stallaert en A. Wauters trachtten er in de vorige eeuw een verklaring voor te vinden. Eerst nu, wanneer meer aandacht wordt besteed aan de economische geschiedenis, is men weer op zoek gegaan om de *Hofhongerijen* te verklaren. J.J. Hoebancx wijdde er een uitgebreide paragraaf aan in zijn werk over de oorsprong van de abdij van Nijvel tot in de 14e eeuw. Dr. J. Lindemans schreef, in 1952, een bijdrage hierover, in een Noord-Nederlands tijdschrift, die hoewel gedrukt, nog niet verschenen is. Wij willen op deze verklaringen hier niet vooruitlopen en verwijzen derhalve naar de aangekondigde bijdragen.

Het volsta hier te verklaren dat de *Hofhongerij* van

(16) A. WAUTERS, *Env.* p. 400-403. — J. HOEBANCX, o.c., p. 274-275 en 359-360.

Lennik e
beek, d
abdij va
haar dor
de inpa
plaatseli
niale res
bant uit
verder v
verpach
De
uitsluitin
derlijke
de bena
eeuw ve
De
der en
Lennik.
oudste e
Hel
weten in
middelen
keuren d
accijnse
jaarmar
standrec
Van
van het
was ech
zonderli
Cheynse
percelen
steeds to
Wa
werden
Voo
berg, O
handen
8 mansi
twee ma
Ter
van 455
dezelfde
in de ho
den ges
heren va
zij inner
hoevelan
Elingen

Lennik en omgeving, Gooik en Wambeek met Ternat en Lombeek, de hergroepering is van de primitieve *reserve* van de abdij van Nijvel in dit gewest en dat de abdij dit gedeelte van haar domein alhier juist hierdoor heeft weten te bewaren tegen de inpalmers, die waren : de hertogen en de voornoemde plaatselijke heren. Zij heeft eerst haar vronhofland op domeiniale reserve gegroepeerd in de gekende *prebende van Brabant* uit de 12e en 13e eeuw en heeft deze prebende dan verder volgens de toen geldende uitbatingsmethoden in blok verpacht aan de *Hofjongers* van Lennik, Gooik en Wambeek.

Deze prebende hoorde alleen aan het kapittel toe met uitsluiting van de abdis en werd verdeeld in *pastes* of afzonderlijke prebenden voor de leden van het kapittel, zodat nadien de benaming *Hofjongerie* op haar beurt in de 17e en 18e eeuw vervangen werd door de woorden : *pastes* en *pastland*.

De *Hofjongerie* had een oppervlakte van ruim 1190 bunder en bedroeg dus een derde van het ganse domein van Lennik. Dit gedeelte mag dan ook aangezien worden als het oudste en beste land van het domein.

Hebben de wereldlijke heren dan niets van 's heren domein weten in te palmen ? Voorzeker ja, te beginnen met de hoge middelen en lagere jurisdictie, alle openbare rechten, de gruenkeuren of politiemacht, enz. en waarvan wij o.a. vermelden de accijnsen op bieren en wijnen, de *preterije*, het markt- en jaarmarktrecht, de tollens, het wegenisrecht, het jachtrecht, het standrecht in de Halle en al wat er mede samenhang, enz.

Van 's heren gronden wisten zij alleen het *vroencoren* van het *rogghelant* in te palmen. De cijns, die ze er van hieven was echter gering. Gezien het reeds in de 16e eeuw een uitzonderlijk cijnsrecht bleek te zijn, werd het in « den Schat der Cheynsen » opgenomen. Bovendien hielden zij er nog enkele percelen *oudt lant*, maar wat zij van het *pastlant* hielden werd steeds tot in de 18e eeuw als dusdanig vermeld.

Wat betreft het tweede gedeelte van het domein, hiervan werden meer dan de twee derden door vreemden ingepalmd.

Vooreerst zien wij dat de *hoveliën* van Oppem, Bullenberg, Overstraten, Honsem, Knovels en van de Kerk in de handen van de heren van Wezemaal terecht kwamen. Dit zijn 8 mansi of 128 hect., vermits Overstraten en Bullenberg elk twee mansi uitmaakte.

Ten tweede hebben wij het *Cheyslant* met een oppervlakte van 455 bunder. A. Wauters meende dat deze cijnslanden dezelfde gronden waren, waarover in de loop van de 13e eeuw in de hoedanigheid van *wastines* talrijke overeenkomsten werden gesloten tussen de abdij van Nijvel, de hertogen en de heren van Aa. Onzes inziens, gelet enerzijds op de plaats die zij innemen in de cijnsboeken van Gaasbeek, d.i. nog vóór de *hoevelanden* en anderzijds op de ligging te Lennik, nl. te Elingen, Hamme, Oppem, Bossuit, Latem, Buizingen, Zwijn-

bergen, Godveerdegem, Eizeringen, Broekroost en Vijverschenen, menen wij te mogen vooropzetten dat deze *cijnslanden* voortkomen van de vroegere *tenures*, door halfvrijen gehouden met betrekking tot de *hoveliën*, door de vrije lieden uitgebaat. Zij besloegen niet minder dan 455 bunder van het ganse domein.

Na de *cijnslanden* volgen de *hoeflanden*, zonder twijfel eveneens afkomstig van de oude *mansi*. De *hoeflanden* gaven jaarlijks een cijns van 6 denier leuens, een zesde van een cappuin en een half viertel evene per bunder. Zij waren gelegen te St-Martens-Lennik, Zwijnbergen, Kottem, Bosuit, Drogenbroek, Eizeringen en St-Kwintens-Lennik. Hun oppervlakte is niet gekend, doch blijkt gering tegenover de cijnslanden.

Verder hadden wij te Lennik nog de *heidekant*, de *broekschout*, *houtschout*, *vlasschout* (17). Uit de rekeningen blijkt dat de meersen te Lennik zeer duur verpacht werden en proportioneel meer opbrachten dan sommige landen.

Wij noteerden eveneens de *corweiden*, in dezelfde vorm geheven als onder St-Pieters-Leeuw. Vermeldenswaard is ook « *de ontfanck van sterffelycke laethen onder Lennick* » in de cijnsboeken van de 16e eeuw nog geregeld vernoemd. Hieronder worden begrepen, « den ontfanck van *hoechstuelen*, van *doeder hant*, soe van diversche ongevrijde persoenen als van *incomelingen* ende *bastaerden*. »

In het cijnsboek van Gaasbeek van 1569, f° 91, 92, wordt hierover het volgende opgetekend :

« Is te wetene datter diversche ongevrijde persoenen syn inde bancke van Lennick, incomelinghen ende bastaerden. Dat soe wanneer eenighe van de selve comen te sterven, soe syn sy schuldich van doeder hant *den besten hoechstoel*, te wetene den besten achtergelaeten pant, den welcken competeert, te wetene van ongevrijde manspersoenen aen Mijvrouwe van Nijvele, ende van de vrouwepersoenen aenden heere van Gaesbeeck. Alsoe heeft den rentmeester ontfanghen vanden besten hoechstoel, achtergelaten bij wijlen Clara de Vuyst eenen ouden kam, die haer kinderen gecomposeert hebben teghens desen rentmeester midts de armoede, daeromme ontfanghen 16 st.

Item vanden besten hoechstoel achtergelaten bij wijlen Soman van Bogaerden, die uyt de Vlaenderen was en es comen wonen int lant van Gaesbeeck ende alsoe *incomlinck* geheeten. De welck stervende oock de heere van Gaesbeeck schuldich is den besten achtergelaten pant, dwelck geweest is een coycken, dwelck syne huysvrouwe verducht heeft voor de somme van 5 ponden artois.

(17) Mnl. *schout* : schulde, verplichting.

D
MUNTI
ALS P
ENDE
CHYNS

Nota g

D.

It

It

It

It

S.

D.

I

G

le

doen C

ontfanc

Braban

Een po

S. brab

D. brab

Eenen g

Een ple

Een po

brabant

Een po

S. Obel

D. ob.

Een por

Lovens.

Een po

2-7-2-0;

Maer or

voor ee

1. Groo

« DEN SCHAT DER CHEYNSEN »

DIE WEERDE ENDE EVALUATIE VAN DIVERSE AUDE MUNTEN, DIE IN DE CHYNSBOECKEN GEVONDEN WORDEN ALS PONDEN, SCHELLINGHEN, PENNINGEN OFT DENIERS, ENDE ALLE ANDERE DIERGELIJKKE SOO AUDE ALS NIEUWE CHYNSEN.

Nota generalyck.

Dat 20 schellingen maecken een pont.
Item 12 deniers oft penninghen maecken eenen schellinck.
Item dat 18 myten maecken een oort.
Item 9 myten maecken een negen-manneken.
Item 24 myten maecken 1 plecke.
Item 3 plecken maecken eenen stuyver oft 72 myten.
S. beteekent schellinck.
D. denier oft penninck.
1 obel is eenen halven denier.
Guld. Stuy. Orden. Myten . 0-0-0-0.

Ierst den Chyns die men aen den Keyzer Augustus gaff ten tyde doen Christus geboren wiert, welcke men noch in sommige quartieren ontfanckt ende noemt des Keyzers Augusti Chyns, doet ontrent 0-7-0-0.

Brabant.

Een pont brabant is 4-0-0-0
S. brabant 0-4-0-0
D. brabant oft een pleck 0-0-1-6
Eenen grooten brabant 0-0-1-6
Een pleck lichts 0-0-1-0
Een pondt Schellingen. Grooten brabant est idem.
Een pondt obelen gro. brabant 6-0-0-0
S. Obelen grooten brabant 0-6-0-0
D. ob. grooten brabant 0-0-2-0
Een pont vlaems idem.

Een pont G. lovens 3-11-1-0;
1-6-2-12; S. : 0-1-1-6; D. : 0-0-0-8
1. pont lovens cleyn munte
1-7-1-6; S. : 0-2-2-16; D. : 0-9-0-16
Een pont lovens lantschtere
S. : 0-3-2-4; D. : 0-0-1-4
Een pont lovens binnen Loven.
1-0-0-0; S. : 0-1-0-0; D. : 0-0-0-6
Obel oft gelinc 0-0-0-3; Ingelsche:
0-0-0-1; 1 Zaet : 0-0-0-8
1 pont boon S.D. etc. soo binnen
als buyten Loven als voor
1 pont bonae monetae oft loopender
munte is al t' selve.

Lovens.

Een pondt lovens buyten Loven
2-7-2-0; S. : 0-2-1-9; D. : 0-0-0-14
Maer om die effenheyt nempt men
voor een denier 0-0-0-15
1. Grooten lovens 0-0-0-4

Peeters.

1 Peeter 0-18-0-0
Lovenschen peeter 1-4-0-0
Gouden peeter 1-6-0-0
Auden peeter 1-8-1-14
Eenen gulde peeter 2-0-0-0

1 Gulde peeter 0-6-2-12
 Den nieuwen peeter gemunt voor
 d' jaar 1434 doet als doen daer
 gestelt 0-16-2-12
 In sommige quartieren doet eenen
 gulden peeters 1-0-0-0
 In andere 1-2-0-0
 1 Ryder peeters 1-2-0-0
 1 Wenceslaus peeter 1-6-0-0
 1 gulden peeters philippus
 0-18-0-0
 Peeter van hertogh Wensele
 1-4-0-0

Schilden.

Lovenschen schilt 0-14-0-0
 1 Philippus schilt des jaers 1430
 oock 0-14-0-0
 1 lichten schilt doet 12 plecken
 oft 0-4-0-0
 Auden schilt XVI aude grooten
 oft in couranten gelde 1-8-1-14
 Item eenen auden schilt weecht
 gelyck een gouden vliesch castili-
 aen III D., den XIII greyn.
 1 auden gulden schilt 1-8-0-0
 Auden keyzers schilt metten
 arendt 0-14-3-2
 1 philips schilt des jaers 1484 in
 april 1-0-0-0
 auden philips schilt 1-4-3-9
 joannes schilt 1-7-2-0
 dordrechtschen schilt 1-1-0-0
 wilhelmus schilt 1-9-0-0
 antwerpschen schilt 1-6-1-6
 andere nemen 1-6-2-12
 antwerpschen schilt tot brussel
 0-0-2-0
 vlaemschen schilt 0-12-0-0
 brugschen schilt binnen 0-7-2-9
 buyten 1-8-2-0
 auden schilt tot Diest 1-8-1-14

Nieuwen cheyns.

Een pondt nieuw lovens 2-7-2-6;
 S.: 0-2-1-9; D.: 0-0-0-14
 een pondt nieuw cheyns 2-13-1-6;
 S.: 0-2-2-12; D.: 0-0-0-16
 een pondt nieuwen cheyns binnen
 loven 1-10-0-0; Sch.: 0-1-2-0;
 D.: 0-0-0-9

Audt scheyns.

Pondt aude 11-0-0-0; S.: 0-11-0-0;
 D.: 0-0-1-16
 Belangende die vs. ponden audts
 worden in veele quartieren divers
 ontvangen want die sommige
 nemen voor een pondt 14-8-0-0
 andere : 13-0-0-0; 12-0-0-0;
 10-6-2-12; 10-0-0-0

Witten.

Pondt witten lovens 2-13-1-6;
 S.: 0-2-2-12; D.: 0-0-0-16
 1 witte 0-0-0-9
 1 aude witte 0-2-2-12
 pondt witten binnen loven
 1-15-2-4
 Schel. witte 1 aude 0-1-3-2
 een witten 0-0-0-5

Myten.

Pont myten 0-18-0-8; S.: 0-0-3-11;
 D.: 0-0-05-14
 maer om d'effenheyt wille 0-0-0-6
 Aude myte 0-0-3-10
 slechte myte 0-0-0-5
 item in sommige aude evaluatien
 staet een pont aude myten te syn
 thien aude grooten, dat is maer
 0-17-3-2-; S.: 0-0-3-10;
 D.: 0-0-0-5
 pondt myten binnen loven
 0-10-0-0; S.: 0-0-2-0;
 0-0-0-3

Payements.

Pont payements soo binnen als
 buyten loven vyf grooten lovens
 oft 0-0-1-2; S.: 0-0-0-1
 1 pont hellinc oft abel payements
 0-0-1-12; S.: 0-0-0-5
 1 pont engelsche payements
 0-0-1-7; S.: 0-0-0-1
 1 pont borse gelt
 1 pont laerbede (1) t' selve als
 payements.
 1 pont bosgelage (2)

Zwerten.

1 pont zwerten 15 aude grooten
 op twee blauw croonen valet in

(1) *Laerbede.* Niet in 't Mnl. Woordenboek noch bij Stallaert. Waarschijnlijk een muntwaarde in verband met een cijns voor het gebruik van een *laar* (= open plek in het bos). — J.L.

(2) *Bosgelage.* Evenmin in 't Mnl. Wdb. Stallaert kent *Boschgeld* en citeert een tekst van 1403 uit de Rekenkamer der Domeinen te Loven: « Den eerste coop van den vs. bosch... d boender om XIII lib. boschgelts ». Dus wel een muntwaarde in verband met de verkoop van hout. — J.L.

courant
 1 pont
 een swe
 1-10-0-0
 pont au
 1 auden
 1 auden
 Zwerten
 Pont sw
 Maer
 nempt
 zwerte
 Tornoso
 Pont to
 Voor ee
 sommig
 in ande
 Pondt v
 boven p
 0-10-0-0
 Pont to
 Auder
 Pont au
 Engelse
 0-0-1-0;
 De 18
 eenen s
 Pont au
 1 aude
 1 aude
 Bierbek
 driesch
 1 pont
 tornoise
 1 aude
 1 aude
 loven 3
 Audts
 Pondt
 S
 Aude g
 Pont au
 (2)
 turnens

couranten gelde 1-6-2-12;
 S. : 0-1-1-6; D. : 0-0-0-8
 1 pont swerten binnen loven
 een swerte 0-1-1-6
 1-10-0-0; S. : 0-1-3-2; D. : 0-0-0-9
 pont aude swerten 1-6-2-12;
 0-1-1-6; D. : 0-0-0-8
 1 auden swerten 0-0-0-0
 1 auden swerten gulden 1-3-0-0

Zwerten Tornoysen. (3)

Pont swerten tornoysen 1-15-2-4;
 S. : 0-1-3-2; D. : 0-0-0-14
 Maer in sommige quartieren
 nempt men voor eenen denier
 zwerte tornoysen 1 pleck oft
 0-0-1-6

Tornosien.

Pont tornoysen 1-10-1-12;
 S. : 0-1-2-1; D. : 0-0-0-9
 Voor eenen tornois nempt men in
 sommige quartieren 0-0-0-9
 in andere 0-0-0-12; 0-0-1-0;
 0-0-1-6
 Pondt van landen tornois doet als
 boven pondt tornois binnen loven
 0-10-0-0; S. : 0-1-2-0; D. : 0-0-0-9
 Pont tornois binnen loven
 0-17-0-16; S. : 0-1-0-2;
 D. : 0-0-0-6

Auder tornoisen.

Pont auer tornoisen 2-0-0-0;
 S. : 0-2-0-0; D. : 0-0-0-12
 Engelsche auer tornoisen
 0-0-1-0; Pont grooten tornoisen.
 De 18 groote tornoisen maecken
 eenen schilt
 Pont auer groote tornoisen
 10-6-2-12; S. : 0-10-1-6;
 D. : 0-0-3-8
 1 aude groote tornoise 0-1-3-2
 1 aude groote tornoise onder
 Bierbeke, namentlijk onder Can-
 driesch, 0-5-0-6
 1 pont aude groote coninckx
 tornoisen
 1 aude coninckx groote 0-1-3-2
 1 aude groote tornoise binnen
 loven 33 groote brabantse oft
 0-11-0-0

Audts Coninckx.

Pondt audts coninckx 11-0-0-0;
 S. : 0-11-0-0; D. : 0-0-3-12

Aude groote.

Pont auwer grooten 20 florentsche

guldens oft 21-6-2-12
 S. : eenen florentschen guld. oft
 12 oude grooten oft 1-1-1-6
 D. : 0-1-3-2
 Eenen aude groote 0-1-3-2; —
 Eenen cheyns groote 0-1-2-6
 Een aude groote van 3 ingelsche
 maeckt ses schel. brabantse valet
 1-4-0-0

63 aude grooten gaen opt merck,
 alsoo weecht een aude groote
 twee en half ingelsche; die 16
 aude grooten maken een keyzers
 schilt; ende die 15 keyzers sciel-
 den maken een pont aude grooten
 tornoisen.

In sommige quartieren nempt men
 voor een pont aude groote
 21-7-2-12; S. : 1-1-1-6.

Pont auwer groote binnen loven :
 12-0-0-0; S. : 0-12-0-0; D. : 0-1-0-0
 Een aude groote binnen loven :
 0-1-0-0

Een pont auwer groote in som-
 mige quartieren doet 3-0-0-0;
 S. : 0-3-0-0

1 myte aude groote : 0-0-0-5;
 2 aude myten : 0-0-0-10

*Aude grooten van diversche
 plaetsen.*

Breda een pont auwer grooten
 21-7-2-0
 Brussel 14-8-0-0
 Antwerpen 10-0-0-0
 Mechelen 11-0-0-0
 Vilvorden 10-0-0-0
 Lier 12-0-0-0
 Diest 10-0-0-0
 Thienen 10-0-0-0

Grooten.

1 groote brabantse is een pleck
 oft 0-0-1-6
 Groote obel brabantse 0-0-1-12
 Obel groote brabantse 0-0-0-12
 Groote brabantse vlaemsche munte
 0-6-2-12
 Groote vlaemsch 0-0-2-0
 Groote lovens 0-0-0-4
 Groote obel lovens 0-0-0-6
 Groote horsgelt 0-0-0-9
 Groote hollants 0-0-2-0
 Groote antwerps 0-0-1-12
 Groote thiens 0-0-0-3
 1 D. groote thuronensi 0-0-0-9
 1 D. groote thuronensi veterum
 5 plecken
 8 myten facit 0-1-3-2

(3) Franse munt, aanvankelijk geslagen te Tours (mlat. *Moneta
 turnensis*).

Grooten Vlaemsch.
Een pont grooten Vlaemsch
6-0-0-0; S.: 0-6-0-0; D.: 0-0-2-0
Pont vlaemsch 1-15-2-4;
S.: 0-1-3-2; D.: 0-0-0-10
Een vlemsche 0-0-3-12
Pont west vlemsche 0-10-0-0;
S.: 0-0-2-0; D.: 0-0-0-3

Arthois, Henegaus.
pont Arthois: 10-0-0-0;
S.: 0-1-0-0; D.: 0-0-0-6
pont obel arthois: 1-10-0-0;
S.: 0-1-2-0; D.: 0-0-0-9
pont inghels arthois 1-5-0-0;
S.: 0-1-1-0; D.: 0-0-0-7
Een hoeffs pont: 1-0-0-0;
Schel. hovelinx: 1-1-0-0
D. hoeffs: 0-0-0-6
pont henegaus 0-10-0-0;
S.: 0-0-2-0; D.: 0-0-0-3
pont tornois henegaus als voor
pont swerten henegaus:
0-10-2-12; S.: 0-0-2-1
In sommige quartieren nemense
voor dit pont swerte 0-12-3-12

Parazysen. (4)
pont michyns vlaemsch witte
parazysen 1-15-2-4; S.: 0-1-3-2;
D.: 0-0-0-10
pont parazysen: 0-10-0-0
In sommige quartieren doet para-
zyse: 0-0-0-14.
Oude parazyse 0-0-0-12;
pont parazyse: 1-0-0-0

Philippus.
philips pont 10-0-0-0
Eenen auden philips schilt:
1-4-3-10
philips van Bourgondien: 0-2-0-0
philips van Namen: 0-1-0-0
Auden philips D. van Namen:
0-0-2-12
Een philips D. onder Lubbeke:
0-0-1-8
Eenen philips D. onder Corbeek
over Loo: 0-0-3-6
Philips pont brabant: 4-0-0-0;
S.: 0-4-0-0
D. een pleck: 0-0-1-6
Philips guld.: 0-11-0-0
Philips schell.: 0-1-0-0
Philips clinckart: 1-2-0-0

Antwerpen.
Pont antwerps 3-0-3-6;
S.: 0-3-0-3; D.: 0-0-1-0
In andere staet aldus:

- (4) *Parisis*, oude munt van Parijs.
(5) *Geweer*, borg, waarborg.

Pont Antwerps 3-0-3-14
Auden schilt 1-6-2-12
In andere staet 1-6-1-6
Een florens guld. 1-1-1-6
Pont Antwerps binnen loven
1-14-0-12
Schellinck lantschauts tot Ant-
werpen 2-0-0-0
Pont keurs 0-13-1-6; S.: 0-0-2-12;
D.: 0-0-0-4

Pont luycx 3-10-0-8; S.: 0-3-2-0;
D. luycx oft legge 0-0-1-3
In sommige quartieren betaelt
men voor eenen schellinck maer
dry st. voor den denier oort
In andere voor den denier 0-0-1-3
Pont luycx binnen loven 2-0-0-0
Pont hassels 0-10-0-0
Pont hassels brabant 1-0-0-0
Pont keuls 1-2-0-16
Pont keuls binnen Loven 4-0-0-0
Twee den. obel keuls nempt men
voor een. In sommige quartieren
nempt men voor een pont keuls
buyten loven 6-2-0-16
pont hollants 2-13-1-0
pont oisters 1-5-0-0
pont ingel oft sterlinx 9-0-0-0
1 ingels loven 0-6-0-0
1 ingelsche 0-0-2-0
pont geweer (5) 2-13-1-6
onder Vaerbeke is een D. geweer
0-0-1-4
het pont geweer aldaer 3-13-1-6
in sommige quartieren nempt men
voor een pont geweer maer
3-13-1-0
pont geweer binnen loven 1-10-0-0
een weer pont 0-3-1-6
pont pictas 1-10-0-0

Guldens ende Francken.

Florens gulden 12 aude grooten
oft 64 plecken facit 1-1-1-6
in andere quartieren doet hy
1-1-1-9
tot Brussel doet hy 0-18-0-0
Den cleynen florens gulden
0-11-0-0
Den gauden florens gulden en
italiaensche ducaet oft een aude
gaude croone van Vranckeryck
metter sonne te weten 2 D. en XVI
greyn ende is van goet gaut.
Opten florens guld staet op d'een
syde eenen man met eenen baert
met eenen mantel aen, steeckende
syn regte vuytte ende inde slin-
cker handt heeft hy eenen sceppter

ende op deselve
op de andere
lelie ende dese
unus.
den florens gul-
den
Chyns gulden
Gouden chyns
Accyse guld.
Armsch guld.
Arnhems guld.
Arnauts guld.
Reynaldus gul-
den
Hongers (7) g
Hongerschen r
Hongerschen d
Beyaerts (7) g

Horns guld.
Philips guld.
Wenceslaus gu
Goneveeschen
Bohemschen g
Overhinschen g
Ryns guld.
Den gulden re
Den gulden ry
Den hollants g
Chynsguld. me
Gulden mechel
Guld. Hassels
Guld. hassels b
Auden zwerten
Fredericx guld
den gulden tor
den gauden tor
den gulden cro
Aude sware
Vranckeryck
Gulden franck
T'gulden lamm
Hellinck guld.
Gulden vranck
Oort gulden
Rinsgulden lich
Swaren guld.
Guld. van flor

Croonen.

Blauw croone
Aude vranckry
De aude vran-
jaers 1428
De goude croo
Gaude croone

Divers.

(6) Waa
Reinoud's gra
(7) Hon

ende op deselve staet Siona, ende op de andere syde een groote lelie ende dese letteren G.D.P.H. unus.		Clinckaert	0-1-0-0
den florens gulden binnen Mechelen	0-8-0-0	Tityaert	0-0-2-14
Chyns gulden	0-11-0-0	Salt	0-14-0-0
Gouden chynsgulden	1-8-0-0	Saluyt	1-4-0-0
Accyse guld.	0-10-0-0	France saluyt des jaers 1435	
Armsch guld.	0-8-1-6		1-3-0-0
Arnhems guld.	0-7-2-0	Frans slaper	0-16-0-0
Arnauts guld.	0-15-0-0	Franck	0-16-0-0
Reynaldus guld. (6)	0-0-0-6	Aude vranckryxe franck	1-2-0-0
Hongers (7) guld. hellinc	1-4-2-0	Vranckryxe lamme	0-15-2-4
Hongerschen ryder	1-16-0-0	Royael buyten VIII ss.v.D. groot	1-14-1-0
Hongerschen daelder	1-7-0-0		
Beyaerts (7) guld. des jaers 1431		Royael binnen III ss. IX D. gr.	0-14-0-0
	1-3-0-0	In sommige quartieren doet een royale XV oude groote valet	1-6-0-12
Horns guld.	0-12-0-0	In ander	1-6-1-11
Philips guld.	0-11-0-0	Den vierlander des jaers 1434	
Wenceslaus guld.	1-6-0-0		0-1-2-11
Goneveeschen guld. 1436	1-3-0-0	Den tweeden vierlander des jaers 1466	0-1-2-14
Bohemschen guld.	1-7-0-0	Joannes brasdenier de anno 1478	
Overhinschen guld.	1-0-0-0		0-1-2-0
Ryns guld.	1-0-0-0	den boddrager van loven tot loven geslagen 1499	0-0-2-12
Den gulden reyns	1-2-2-0	Antonis boddrager	0-1-0-0
Den gulden ryder	1-6-0-0	Grype, Lichte, Grieffe, Gaxe elck is 40 plecken oft	0-13-1-6
Den hollants gul.	0-16-0-0	Oorloech, Oorloff, elck is	0-0-0-15
Chynsguld. mechels	0-8-0-0		
Gulden mechels idem		Hove, Hoeve (elck is)	0-19-9-0
Guld. Hasselts	0-10-0-0	Hoffstadt :	0-2-0-0
Guld. hassels brabant	1-0-0-0	Luytslage :	0-0-1-0
Auden zwerten guld.	1-3-0-0	Cromsteert :	0-0-3-6
Fredericx guld. 1478	0-16-0-0	Karlyu :	0-3-0-0
den gulden torre	0-19-2-0	Carolus :	1-1-0-0
den gauden torre	1-5-0-0	Iulius :	0-4-0-0
den gulden croone	1-3-1-6	Panghe :	0-0-0-15
Aude sware gaude croone van Vranckeryck	1-4-0-0	Carate :	0-0-0-1
Gulden franck	1-2-0-0	Plotte, Maill, elck is	0-0-0-1
T'gulden lamme	0-19-0-0	Labbe :	0-0-0-16
Hellinck guld.	1-3-0-0	Labbaie :	0-0-0-6
Gulden vranckryckx	1-2-0-0	Marie negen manneken	0-0-0-9
Oort gulden	0-5-0-0	Cope :	0-1-2-0
Rinsgulden lichts gelt	0-9-0-15	Copy onder Orsmael :	0-0-0-6
Swaren guld.	1-3-0-0	Visschers pont binnen :	0-0-0-7
Guld. van florentie binnen loven		Buyten :	0-0-0-7
	0-12-0-0	Denier coppelgers :	0-5-2-0
		Tafelmesse :	0-4-0-0
<i>Croonen.</i>		Batze :	0-1-3-0
Blauw croone	0-13-1-6	Duytsmerck :	0-12-0-0
Aude vranckryckx croone	1-4-0-0	Prixken :	0-0-0-8
De aude vranckryckx croone des jaers 1428	1-1-0-0	Schell. lovens tot Nethen :	0-2-0-0
De goude croone	0-12-1-6	Denier lovens aldaer :	0-0-0-2
Gaude croone tot Brussel	1-1-1-6	Schell. broeden	0-0-0-2
		Schell. lovens tot Muysen :	0-1-0-0
<i>Divers.</i>			

(6) Waarschijnlijk een Gelderse munt : er waren verschillende Reinoud's graaf van Gelderen.

(7) *Hongers* : Hongaars; *Beyaerts* : Beiers.

Hellinck onder Corbeek over Loo :	0-0-3-0	Pondt geweere :	1-10-0-0;
Een pate is 't vierdendeel van eenen denier, van wat denier dat het sy.		S. :	0-1-2-0; D. : 0-0-0-9
Douzain :	0-0-3-6	Pondt parisis idem als Lovens	
<i>Chynsen onder Mechelen.</i>		1 Hollants gulden	0-16-0-0
Pondt outs :	11-0-0-0;	Chynsgulden	0-8-0-0
S. :	0-11-0-0; D. : 0-0-3-12	Gulden Mechels idem.	
Pont lovens :	1-0-0-0;	Viertel biers	0-3-0-6
S. :	0-1-0-0; D. : 0-0-0-6	Cappuyn	0-2-0-0
Pont payments als in Brabant.		Hinne	0-1-0-0
Pondt swerte :	1-6-2-6;	Swerten mottoen	0-4-2-0
S. :	0-1-1-6; D. : 0-0-0-3	Lichten mottoen	0-4-0-0
Pondt oude groote tornoisen :		Snydach	0-1-0-0
1-0-1-2; S. :	0-1-0-4; D. : 0-0-0-6	Maydach	0-2-0-0
Pont oude groote mechels :		Haudtdach	0-12-0-0
0-12-0-0; S. :	0-0-2-7; D. : 0-0-0-4	Broedt	0-0-0-6
Pont oude myten :	0-13-1-6;	Vierlinck broet	0-0-0-4
S. :	0-0-2-12; D. : 0-0-0-4	Ouden schilt	0-12-0-0
		Croon Mechels	0-18-0-0
		Vlieghuyte	0-0-0-1
		Ouden grooten tornois	0-1-0-0
		Eenen peeter	0-18-0-0

Dinsten ende Servituten buyten Loven.

Dese diensten worden genomen ende verclaert te weten voor den grontheer te moeten assisteren oft dienen eenen ganschen dach in sulck werck oft met sulcke instrumenten oft getouwe als hier volght, oft worden geredimeert met eene somme.

<i>Jaerdach :</i>	0-6-2-12
<i>Hoydagh :</i> is eenen dagh te hoyen	
<i>Ingerdagh (8) :</i> is eenen dagh te heyden	
<i>Houdagh :</i> eenen dagh hout te maken	
<i>Beeckdagh :</i> eenen dagh te grechten	
<i>Spaydagh :</i> eenen dagh te spayen oft uyt te leggen	
<i>Mestagh :</i> eenen dagh mest te breyden	
<i>Rydagh :</i> eenen dagh met 's heeren peerden te werken oft te ryden	
<i>Werckdach :</i> eenen dach te wercken wat werck het sy.	
<i>Snydach :</i> eenen dach gras te snyden	
<i>Syckeldach :</i> eenen dach die syckel te derven	
<i>Maydach :</i> eenen dach te mayen	
<i>Richtdach :</i> metten Heere ten gerichte trecken	
<i>Vrauwen hoydach :</i> eene vrouwe te helpen hoyen	
Voor alle dese daghen elck besonder geeft men van elck vyff plecken oft	0-1-2-12
<i>Ingerdach oft ingeldach metten getrouwe (9) :</i> is voor den grontheer te assisteren met een peerd ende kerre oft daer voor	0-8-0-0
<i>Hoydach :</i> is eenen dagh te hoyen	
<i>Dinckelrye oft ingelrye :</i> elck is	0-0-2-12
<i>Slydach oft stuypdach :</i> doet gemeynlyc	0-2-2-0
<i>Kerre, Ingerkerre, Ingerkerre (10) :</i> voor elck	0-3-1-6
Andere voor 1 ingerkerre	0-1-2-12; — 1 p. ingerkerre 0-3-1-6; — Ingerkerre 0-4-0-0; — Ingere 0-2-1-6.
Peert :	0-2-2-2; — Kerre met een peert : 0-6-0-0; — Kerre met twee peerden : 0-3-2-12; — Kerre met dry peerden : 0-11-1-6; — Onder Lathem in Bierbeke een ingerkerre : 0-1-2-12; — Een paar ingerkerre : 0-3-1-6.

(8) Het omtuinde akkercomplex heette *ing*, *eng*, soms *anger*.

(9) Te lezen *getouwe* : werktuig.

(10) Karre voor het vervoer van het hout : wegvoeren van het oude en het aanbrengen van het nieuwe hout van de omtuining der akkers.

Ingerdach :
 ingelwaghen
 Carwyede n
 jaeren : 0-6-
 Waghen me
 — Met vier
 Mestwaghen
 Mestwaghen
 beke : 0-5-0
 Corbeek ov
 Een zaet da
 0-0-1-6; —
 Lubbeek : 0
 Een *syckeld*
 Valrecht :
 Knechdach :
 Een zade :
 Coesate oft
 Een zaet ca
 huys op en
 specie, gelyc
 een huys op
 ende syn kn
 ende schuyk
 noch in gele
 moet hy de
 altyt subjec
 Belangende
 worden oft
 glycken. De
 andere geve
 Een hoen. S
 schout. Sprin
 1 *Schaele bi*
 Een *broedt*
 advenant he
 In sommige
 Een vierlinck
 Andere nem
 estimeert ee
 Een *bove* is
 Een *eye* vi
 meer naer
 Den *witten*
 hem niet or
 hoofde end
 waren sy m
 Een sperre
 Een hinne

Servituten
 Hoydach :
 0-3-0-0; 0-1
Mottoenen.
 1 Mottoen :
 Den huer m
 Halven mo
 Huysmottoe
 Chynsmotto
 Vilvoortsch
 Vleemsmott
 quartiren d

Ingerdach : 0-1-0-0; — Een paar inger : 0-3-1-6; — Ingenwaghen, ingelwaghen, ingerwaghen, geheelen waghen, elck is 0-6-2-12.

Carwyede met waghen en peerden daer voor betaelt men ten 2 jaeren : 0-6-0-0; — Is alle jaeren : 0-2-0-0.

Waghen met twee peerden : 0-12-0-0; — Met dry peerden : 0-14-2-12; — Met vier peerden : 0-17-1-6.

Mestwaghen : 0-8-0-0; — Mestdach metten waghen : 0-10-0-0; — Mestwaghen met syn gespanne is onder t'hoff van Rode onder Bierbeke : 0-5-0-0; — Mestwaghen onder Herent : 0-2-1-6; — Onder Corbeek over Loo : 0-5-0-0.

Een zaet dat men treckt op eenen gront daer een huys op staet . 0-0-1-6; — Daer geen huys opstaet : 0-1-2-12; — Een zaet onder Lubbeek : 0-0-0-15.

Een *syckeldach* binnen Loven : 0-1-0-0.

Valrecht : 0-3-2-4

Knechdach : 0-0-2-12; — Onder Corbeke over Loy : 0-2-0-0

Een zade : 0-1-0-0; 0-0-0-15

Coesate oft coysaet elck is : 0-1-0-12.

Een zaet cappuyn op welcken gront die uytgaet, indien daer geen huys op en staet, moet daer voor jaerlycx geven eenen cappuyn in specie, gelyck een ander cappuyn, maer indien den proprietaris daer een huys opstelt, soo moet hy het soo hoogh stellen dat den grontheer ende syn knechten, sittende te peerde met een lancie gericht, can staen ende schuylen, en si niet gehouden den saet cappuyn noch in specien, noch in gelde te betalen, maar indien het huys soo hoogh niet en is, moet hy den cappuyn in specie blyven betalen, blyvende den gront altyt subject, etc.

Belangende de heerlycke *cappuynen* moeten in specie betaelt worden oft dan moet hebben vanden heere gansen ende hinnen van glycken. Den prys wordt ordinaris by syne majesty gestelt, ende by andere gevolght.

Een hoen. Schauthoen. Loophoen ofte loopende hoen. Mesthoen. Mey-schout. Sprinckhoen voor elck : 0-1-3-0.

1 *Schaele biers* elcke schale maect drye en half gelten is seven potten.

Een *broedt* (brood), de vier uyt een molenvat, wort betaelt naer advenant het corengelt.

In sommige quartieren voor een roggenbroedt : 0-1-0-0

Een vierlinck broedt : 0-0-0-3; — 4 vierlingen broedt : 0-0-0-15.

Andere nemen voor een vierlinck : 0-0-0-15; — In andere chynshoven estimeert een vierlinck broedt naer het spyckel van het coren.

Een *bove* is : 0-0-0-3; — De vier maken : 0-0-0-15.

Een *eye* vier groten brabant : 0-0-0-16; — Andere nemen min oft meer naer den merckdach.

Den *witten cappuyn* moet heel wit syn, oft anders en moet den Heer hem niet ontfangen, alle andere cappuynen in specie als sy edel van hoofde ende schoon van steerte ende vederen ende pluymen syn, al waren sy mager, syn leverbaer, andersints niet.

Een sperrewans cappuyn valet

Een hinne is ordinaris eenen halven cappuyn.

Servituten binnen Loven.

Hoydach : 0-1-0-0; — Cappuyn : 0-2-0-0; — Andere : 0-2-2-0; 0-3-0-0; 0-15-0-0.

Mottoenen.

1 Mottoen : 0-4-0-0.

Den huer mottoen daer men de boden plach mede te hueren : 0-4-2-12.

Halven mottoen : 0-2-1-6.

Huysmottoen daer men huysen plach mede te hueren : 0-4-3-6.

Chynsmottoen : 0-16-0-0.

Vilvoortschen mottoen : 0-16-0-0.

Vleemsmottoen : 0-4-2-0; — Vleemsmottoen : 0-4-2-0; — In sommige quartieren doet hy : 0-13-2-0; — Mottoen tot Mechelen : 0-4-2-0; —

Roeskensmottoen : 0-16-0-0; — By andere : 0-18-0-0; — Gulden mottoen : 0-16-0-0; — Cruyskensmottoen : 1-0-0-0; — Gulden mottoen anni 1374 : 0-15-0-0; — By andere : 0-6-0-0; 1-0-0-0; 1-6-0-0; — Gouden mottoen tot Mechelen : 0-5-0-0.

In sommige oude evaluatien staet als volght :

1 pont payments binnen lovens : 0-1-0-0; — buyten lovens : 0-1-3-2.
Schel. boon oft lovens binnen : 0-1-0-0; — buyten : 0-2-1-9.
Eenen auden ingels binnen : 0-0-2-7; — buyten : 0-1-3-2.

Wagenoet.

Onder Holsbeeck light Binswyck, wiens inwoonders binnen Loven vreye syn van lepeltol ende andere exacten by privilege 1225, calend. octob., waer voor sy den Hertogh moeten doen eenighe crawyen; de goeden daer aen subject, en geven geen pontgelt. Onder Wilsel gheeft het waeghengoet van elck dagmael eenen halven stuyver. Wagenoet onder Lubbeke geeft van elck dagmael twelf myten.

't Schotcoren.

Onder Berthem loopt het schot coren van drye een molenvat lovensche mate.

Een dachmael hoeven betaelt eenen halven stuyver somwylen eenen halven braspenninck.

Leefdael. Jaegerschout.

De jaegerye van Brabant oft honden van Boitsfort jaers vande drye boenderen onder hun subject, een halster even, ende dry deniers lovens. Item daer sy treckt een jaegerschout, het selve consisteert in ses veertelen even brussels, twee broeden, waerop de drye uyt een vierendeel brussels comen.

Audenhove.

Een audenhoff onder huere geeft jaerlycx ten cynse den heere aldus : 8 D. lovens, 2 capp., 1 gans, 12 eyeren, een viertel rocx ende 1 half viertel geerst.

Ende een audenhoff houdt oft is groot een half boender, en daer op behoort te staen een huys weerdtsynde ten miensten drye ponden auts lovens. Ende de heer heeft van elcken oudenhoff als men dien vercoopt twee schellingen sulx gelts als men dien vercoopt ende dat betaelt den vercooper. Ende als men eenen audenhoff vercryght oft ontfanckt nae dooderhandt, soo heeft den heer van elcken ponde twelf deniers dat behoort getaxeert te worden by de scepenen.

Nieuwbroeck.

Item onder Duere geeft een boender in nieuwbroeck den her jaerlycx te chynse acht capp. ende acht scelling nieuwe.

Ende als men een boender nieuwbroeck vercoopt daer aff heeft den heer vanden vercooper acht scell. nieuwe.

Moninckxlant.

Onder Duere liggen seven boenderen drye dachmaelen en 92 roeden monincklant, waer af elck boender den heer jaerlycx geeft 2 deniers nieuwe ende als men eenigh monincklant vercoopt, 'tscy veel oft luttel, daer af heeft den heer vanden vercooper twelf deniers niuwe, vanden cooper oock 1 den. nieuwe, als hy se ontfanght van doode handt ses deniers nieuwe.

S. Mertens Lenneke.

Hovelie van Bulleberghe. Is gelegen onder S. Mertens Lenneke ende is geheel hovelie, ende heet gemeynelyck *mandachsaut*, waer af die twelf boenders jaerlycx erfelyck geven 8 schellingen lovens, een suster terwe, twee capp. Loopt het hunder volle schaudt oft hovelye, seven en half grooten, seven schell., drye den., negen myten.

Ophem.

Die hovelie van Ophem is gelegen inde selve prochie ende is halve hovelie, daer op die twelf boenderen jaerlycx geven 12 schell. lovens twee viertelen terwe 1 capp.

...hovellie is groot 17 dagmaelen ende int jaer 1445 was betaelt voor elck daghmael 11 plecken vier myten brabant.

Honsem.

Hovellie van Honsem is groot 19 dagmaelen int selve jaer voor elck daghmael betaelt 1 pleck ende 10 myten.

Item hovellie van Bullengge is groot 35 dagmaelen in tselve jaer betaelde men voor elck daghmael een pleck en drye myten, etc.

Gaesbeke.

Vroentcoren. Item een boender vroentcoren aldaer geeft jaerlycx twee viertelen rocx, daer af t' derde graen terve moet syn, twee viertelen even meerder mate ende 2 den. nieuwe.

Woluwe.

Onder den Jo. van Schoonhoven syn drye der aude hoven daer af d' een hout scs boenderen, d' ander seven ende die derde acht boenderen, elck boender geeft jaerlycx 6 schell. lovens, twee en half viertelen terve, twee en half viertelen rocx, 2 sistereven, een capp., een hinne.

Leeuwe.

Onder Leeuwe vyff viertelen hauteven maken vier viertelen broeckevene; ander wyien heeft men gerekent een suster hauteven voor drye plecken.

Gooicke.

Bamesschout. Een boender Bamesschout int lant van Goycke geeft jaers seshien den. lovens.

Een *jaergeschout* seven boenderen, geeft jaerlycx ses viertelen even 2 brooden, 1 den. lovens ende de 3 brooden comende uyt den viertele.

Bolle-schout onder Goycke ghedraght jaerlycx iii st. vi den. lovens, i capp., dry veertelen broeckevene, daer af men de veertel rekende anderwylen voor twee plecken.

Hof-hongerye loopt op 't bunder 4 den. lovens, 2 veertelen rocx wit coren ende 2 veertelen evene, daer voor men gemeynelyck rekent 6 veertelen rocx.

S. Geertruyden schout.

1 bunder post off Hoff-hongerye geeft 2 veertelen en 3 vierlingen haver jaers, in gelde een blanck en 6 myten.

3 Bunderen geven onderhalf suster coren, 2 sistereven haver en in geld 2 st. en halven.

De meer en minder mate naer advenant.

Loolandts.

1 Bunder landts op de Loo : 0-0-2-9; — 1 half bunder : 0-0-1-6; — 1 daghmael : 0-0-0-12; — 1 vierendeel : 0-0-0-3.

Bede.

Een dachwand bede geeft 4 D. lovens oft 0-0-3-3

Mey-Gerste.

Een vat Meygerste wordt gerekent op 6 plecken en 4 myten.

Van Gicht draegers, groote Gichten, Cuergoet.

Item soo wanneer een Gichtdragher oft sterftman staende te boeck sterft, staende op eenigen keur, 'sy *peertskeur*, *koykeur*, oft 't *beste hooftstukke* (11), op den gront wesende, t'sy beste peert, koye

(11) Recht van beste kateil.

oft anders volgens die usancie, moeten binnen ses weken naer de doodt des overledene eenen anderen Gicht te boeck stellen, ende aldaer moeten sy den Heer leveren het beste peert, indien het peertskeur is, oft beste koye oft ander hootstoele, oft den goeden moet, by compositie ende moderatie der lathen daer over staende, vanden Heere te vercrygen; ende als sy een gichtdraeger oft sterfman stellen, dat moet geschieden ter presentie vanden Heere oft van synen Rentmeester oft Hooffmeyer, ende ter presentie van vier lathen, ende moet t'selve in hen presentie opgeteckent worden; ende een volle peertskeur is een Hoeve, die 24 oft 25 dachmalen heeft; ende voor een peert geeft men gemeynelyck ten minsten 36 oft 40 ringgulden, altyd meer als min, ende bovendien t'recht vanden Hooffmeyer, laethen ende clerck van t'selve te boeck te stellen; indien het maer een pant en is, eenen proprietaris toebehoorende, soo en derff men maer den proprietaris volgen; maer indien het verscheydene panden syn, diversche toebehoorende, ende sy in faute blyven van binnen ses weken te boeck te comen, soo mach den Heer gaen op den gront van die het grootste parcheel heeft, oft op een ander, als men sal weten datter peerden op comen sullen, daer salmen t beste uytneemen ende houden tot etc. Ende dien sal met den Heer moeten comen composeren ende den Heer van alles, als voor, moeten voldoen. Den welcken alsdan syne medecomplien elck hun quote meten oncosten (want elck dachmael wort getaxeert) sal doen opbrengen ende betalen, oft anderssints heeft hy t'recht vanden Heere, die hem met syne Meyer ende lathen sal assisteren, ende magh opten gebreckelycken pretenderen. Van cleyne pertskeuren handelt men als voor behalven dat men maer en betaelt half als voor.

Van Versterff.

Item versterff dat geheel versterff is, dat gflt dryvout chyns met den jaerelycxen inne gerekent, ende alleen ouden grooten van schtyfgelt, ende met dien ouden grooten mogen te boek komen de kinderen oft d'erfgenaemen van den dooden, maer indien sy 't vercochten binnen s'jaers ende den Cheynsdagh, soo moet die kooper nog geven eenen cheyns, ende van elken persoon die op 't boek staen eenen ouden grooten van afsetten.

Van verkoop en handwissel der chynsroerige goederen.

Item is te weten van hantwissel, dat is van vercoopen dats tweevout cheys met den jaerelycxen altyt innegereekent; ende van elcken persoon neemt men eenen ouden grooten die men van den Boecke sette, ende die betaelt die Cooper, ende men is niet schuldig meer te betaelen.

Itm ofte eenen persoon cochte eenen bempt oft ander erfve in een jaer, ende dat hy dien in 't selve jaer aen een ander voorts vercoochte, ende dien voorts aen eenen anderen, altyt sal men eerst ontfangen dobbelen chyns van dien jaere ende voorts van elcken vercooper maer schtyfgelt, ende niet meer.

Item ofte 2, 3, 4, 5 ofte ses persoonen gelyck stonden op het cheynsboeck op eenen chyns ende sy doen deylen wouden dat is een jaer chyns, ende dan geeft elck eenen ouden grooten van eenen anderen af te winnen, ende dat set men elck op 't syne ende offer sommige kinderen af gingen van den cheyns, wel verstaende offer dry persoonen stonden op eenen chyns ende de twee af gingen, soo sal den derden de twee deelen van den chyns ende de oude grooten geven van afte setten. Ende soo vooren van gelycken.

Van verkoop en versterff.

Item tot Bergeyck, ende buyten die Vryheyt van Eerssel, maer niet tot Eerssel binnen, neemt die Rentmeester van vercoope, tot den dobbelen chyns noch twee oude grooten van Hoeven ende Erven,

want
van d

verste
eenen
Erven
meest

heeft
Rentn

comen
de do

Maes

Vucht
weten
leven
in Ke
Vade
ende

Chey

betael
hy ge
geld,
groot
dat is
hy tw

Leen

deger
st, di
Aen
6-10;
Greff

Smal

10 st
boven
ende
boven
den S
word
aen

Mate

plaat

want het Antwerps recht is; maar van versterff en neemt hy geen van de Hoeven ende Erven.

Item tot Loemel heeft die Rentmeester van vercoope ende van versterff niet meer als dubbelen chyns, ende die Rentmeester set daer eenen Meyer, die heeft daarvan elcken vercoopere van Hoeven ende Erven, eenen stuyver, ende synen Peerde den cost ende den Rentmeester betaelt aldaer den Wyn op den Chynsdagh aldaer.

Item tot Mierde set den Rentmeester eenen Meyer, ende die heeft van vercoope altyt eenen jaerchyns, ende daer voor geeft hy den Rentmeester ende synen peerde den cost op den chynsdagh aldaer.

Ende daer het Antwerps recht is, als het bedde scheyt, daer comen die kinderen allen te boecke van den ouden stockgoederen van de dooden, dats te weten tot Eerssel, Loemel ende Bergeyck.

Maeslant en Tocht.

Item is te weten dat ten Bosch is maeslant, ende voorts tot Vucht, Gestel ende Oisterwyck binnen de Vryheyt, is Tocht; is te wetene: wanneer die Vader ofte Moeder sterft dan comt die lancxt levende te Boeck ter tochte sonder die kinderen. Maer in Peelant ende in Kempenlant ende voorts uytter Vryheyt van Oisterwyck, als die Vader sterfft, soo comt die lancxt levende met die kinderen te boeck. ende dryvout chys ende eenen ouden grooten.

Cheynsboeten van Syne Majesteyt.

Is te verstaen soo wie synen chyns op den cheynsdagh niet en betaelt, die ghebruckt altyt dry schellingen, te wetene, sulcke gelt als hy gelt, sulcke dry schellingen bruckt hy, wel verstaende gilt hy oudt gelt, soo bruckt hy oudt gelt, dry schellinghen oudts, is vier oude grooten ende gelt hy nieuw gelt, soo bruckt hy dry schellingen nieuws, dat is dry oude grooten, ende gilt hy denieren payements, soo bruckt hy twee oude grooten, etc. sic consequenter computando.

Leen oft Hergeweyde van den Souv. Leenhove van Brabant.

Eerst een leen dat uyt brenghet 43 gul. en 10 st. ofte meer, ende degene voor een volle leen gereputeert wordt, betaelt 58 g. ende twee st. die verdeylt worden als volghet.

Aen den Coninck oft Heer competeert 47-17; aen den Stadthouder 6-10; aen den Greffier 2-3; aen den Leenmannen 0-16; aen den Greffier voor d'Acte 0-15.

Smalle Leen.

Aengaende de Smalle leen, niet comende totte voorz. 43 gul. en 10 st. wordt betaelt een jaer vroen 't elcken verschenen verhef, ende boven dien op iederen guld. noch eenen schellinck voor Camerlinck ende Boeckrechten, van welcken schellinck den Coninck ofte Heer, boven het volle jaer vroon ofte inkomen, is treckende twee stuyvers 0-2; den Stadthouder 0-3; den Greffier 0-1; ende aen de twee Leenmannen wordt betaelt 0-16; ende aen den Greffier voor syn Acte, sonder dat aen d'een oft d'ander iets voorder is competerende.

Maten van landen en granen in Brabant.

- 1 Bunder is 4 daghwanden.
- 1 Daghwandt is vier vierendeelen oft 100 roeden.
- 1 Vierendeel is 25 roeden.
- 1 Roede is 16, 17, 18, 19 oft 20 voeten, volgens de costumen der plaatsen.
- 1 Voet brussels is 11 duymen.
- 1 Stap is 2 voeten.
- 1 Landsmeters schrede is 5 voeten.
- 1 Palme is 4 duymen.
- 1 Sole is het derde deel van 1 voet.

1 Nederlandsche myle bevat 1000 roeden ofte wel (de roede tot 20 voeten) is 20000 voeten oft 8000 enckele schreden.

Volle granen op 't veldt.

Volle coren oft terwe wordt ordinaris geestimeert 100 thierlingen op 't bunder, 50 thierlingen op een half bunder, 25 thierlingen op 't dachwant; oock van gelycken de gerste ende de haver wordt gerekent 40 thierlingen op 't bunder, en de Erten 75 thierlingen.

1 Thierlinck is 10 schooven.

1 Erffelinc is 11 schooven.

Maeten van graenen.

Brusselsche maten van Coren, Terwe en ander Graenen, behalven van Haver.

1 Mudde graen oft 108 gelten oft stooopen maken 6 susteren.

1 Sack oft 90 gelten 5 susteren.

1 Stuck oft 54 gelten 3 susteren.

1 Sister, oft 18 gelten 4 viertelen, oft 2 Halsters.

1 Halster, oft 9 gelten 2 viertelen.

1 Viertel, oft 4 en half gelten hout 18 Waelpotten, oft 4 Meukens,

Spinten oft Pignolen.

1 Meuken oft pignolen 3 en een achtste lepelen, oft 4 en halve

Waelpotten.

Soo dat de 72 Waelpotten, oft 50 Lepelen van het Korenhuys oft 16 Meukens graen maken effen 1 suster.

Insgelyckx worden gemeten de terwe, rogge, gerste, erten, boonen, vitsen ende alderlye saden, behalven de haver oft even, want

1 Sister Haver oft Evene houdt 3 en halve Waelpotten oft een Gelte meer, als het Korensister.

Antwerpse Mate, in Brusselsche ghereduceed.

1 suster maeckt 4 viertelen Antwerps oft 6 susteren 2 viertelen brussels.

1 mudde 3 viertelen antwerps : oft 4 sist. 3 en halve viertelen brussels.

1 Viertel 4 modekens antwerps : oft 6 en halve viertelen brussels.

2 Modekens antwerps maken 3 en een quaert viertelen brussels.

Lovensche mate in Brusselsche.

1 Mude is 8 halsteren lovens : oft 4 susteren, 3 viertelen brussels.

1 Halster, 2 molevaten lovens : oft 2 en halve viertelen Brussels.

1 Molevat 2 viertelen lovens : oft 1 viertel, ende een derde van een spinte Brussels.

1 Viertel ofte 2 Quaerten lovens, zyn 2 en halve spinten brussels.

Mechelsche mate op die van Brussel gebracht.

Eenen halve sack oft 6 modekens Mechels zyn 2 sist. 2 en halve viert. brussels.

1 Sister oft 2 Halsters Mechels maken 7 susteren Brussels.

1 Halster oft 2 viertelen Mechels zyn 3 susteren 2 viertelen brussels.

1 Viertel oft 4 modekens Mechels zyn te Brussel i suster 3 viertel.

1 Modekens oft 4 quarten Mechels maken 1 viertel 3 spinten brussels.

Aldus is eenen sack Mechels oft mudde Liers het achtste deel minder als het Brussels mudde.

Aengaende de andere soorten van maten soo versende ick naer de Costume.

1892-1904, facsimile-uitgave,
acht delen, gebundeld in zestien boekdelen,
ca. 4650 blz. + illustraties (tekeningen en plannen),
20/14 cm, verzorgde druk en afwerking (paperback).
Oplage: honderd exemplaren.
Verlaagde voorintekensprijs: 5950 fr.

Acht delen verschenen in 1995. De overige acht delen
verschijnen in september-oktober 1996.

Een uitgave van Familia et Patria.

ghe
 ghem ; ghem
 ghenijt ; ghempt
 ghnaet
 Gheghoort
 Ghehoort
 gheordont
 Gheordonneert
 gheprocedeert
 ghoyt
 gheproposeirt
 gheschriften

AFKORTINGEN in het OUD-SCHRIFT

Uitgeverij FAMILIA ET PATRIA | Vrienden van het Poperings Archief
8800 ROESELARE | 8970 POPERINGE

gheordonneert

gheordonneert

gheordonneert

gheprocedeert

gheprocedeert

gheproposeirt

gheschriften

100 blz., 20/14, paperback, 200 fr.
Familia et Patria, Roeselare.

1889-1893
verzorgde
augustus 1

Verlaagde
Afzonderli

Deel I,1

Deel I,2

Deel II,1

Deel II,2

Deel II,3

Deel III

Tafels

GESCHIEDENIS VAN DE GEMEENTEN
DER PROVINCIE OOST-VLAANDEREN

ARRONDISSEMENT DENDERMONDE

FRANS DE POTTER - JAN BROECKAERT

1889-1893, facsimile-uitgave, zeven delen, 1680 blz., 20/14, verzorgde paperback, oplage 150 exemplaren, **verschijnt in augustus 1996.**

Verlaagde voorintekenprijs: volledige reeks: **2500 fr.**
Afzonderlijke delen **heel beperkt** verkrijgbaar aan **meerprijs.**

- Deel I,1** Appels, Baasrode, Berlare, Buggenhout, Denderbelle, Sint-Gillis, Grembergen, Kalken, 284 blz., **580 fr.**
- Deel I,2** Hamme, Laarne, Lebbeke, 256 blz., **520 fr.**
- Deel II,1** Massemen-Westrem, Mespelare, Moerzeke, Opendorp, Oudegem, Overmere, 240 blz., **490 fr.**
- Deel II,2** Schellebelle, Schoonaarde, Serskamp, Uitbergen, Waasmunster, 256 blz., **520 fr.**
- Deel II,3** Wetteren, 288 blz., **590 fr.**
- Deel III** Wichelen, Wieze, Zele, 272 blz., **550 fr.**
- Tafels** op persoons- en plaatsnamen, 88 blz., **200 fr.**

Uitgeverij FAMILIA ET PATRIA
Iepesestraat 99
8800 ROESELARE

Tel. (051) 21 19 59 of 22 72 88.